

Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalfond

Eesti tuleviku heaks

E-kursuse "Rahvalaul - tekst ja kontekst" materjalid

Aine maht 1EAP

Tiiu Jaago (Tartu Ülikool), 2010

Regilaulukujundi makrotasand

Teemad, kompositsioon, mikrotasandi kujundite osa terviktekstis

Õpikeskkond: [TÜ Moodle](#)

Kursus: Rahvalaul - tekst ja kontekst. Kirjanduse ja kultuuriteaduste täiendusõppe kursus (FLKU.TK.047)

Koosta raamat: Regilaulukujundi makrotasand

Printed by: Tiiu Jaago

Kuupäev: esmaspäev, 18 oktoober 2010, 13:34

Sisukord

[1. Sissejuhatus](#)

[2. Regilaulu vanus - kontekstide loomine](#)

[2.1. Regilaulu stiili kihid: Loomisloo näitel](#)

[2.2. Ajalooline kontekst \(aja kvaliteet\): Suisa suud näitel](#)

[2.3. Aja kujutamine: Mareta lapse näitel](#)

[2.4. Laulikute aegne maailm regilaulus: pulmalaulude näide](#)

[3. Tervikteksti analüüsiviisid](#)

[4. Kirjandus](#)

1. Sissejuhatus

Regilaulud võivad olla suhteliselt pikad tekstid, mistõttu uurijad on ikka ja jälle küsinud, kuidas need laulud meelde jäeti.

Kui 20. sajandi I poolel eeldati, et laulud on loodud valmis tekstidena, siis sajandi II poolel on üha enam ja enam välja joonistunud arusaam, et laul koosneb struktuursest tervikust, kus teema, motiivid, sõnastuselemendid, laulu ülesehitus jms on suhteliselt iseseisvad terviklikud komponendid, mida laulik tunneb ja oskab laulu esitamisel ühtseks tervikuks sõnastada.

Näiteks, kui Ülo Tedre (1964) analüüsis üle üheksasaja regilauluüleskirjutuse Karksi kihelkonnast, jõudis ta järeldusele, et pigem on improviseeritav laul (s.t ei esitata valmis teksti, vaid see luuakse esitades improvisatsioonina), samas kus laulu üksikosad (pöördumisvormelid, tegelaste lühikirjeldus vms) on küllalt püsivad üksused.

Üks võimalusi analüüsida laulu kui tervikut seisneb laulu jagamises struktuurseteks (mitte pelgalt kompositsioonilisteks) tasanditeks (vt nt Harvilahti 1992: 88-89), kus:

- **superstruktuur** seostub laulu üldisema taustaga (mida ja millest ning millistes olukordades saab laulda):
 - sellest lähtudes on nt võimalik eristada laule temaatilis-funktsionaalselt (pulmalaulud kui teatud kommete ja konkreetsete esitusolukordadega seotud laulud, erinevalt nn vaba kasutusseosega lüürikast, kus esitussituatsioon samavõrra määratletud ei ole);
 - ühtlasi märgib superstruktuur laulu üldisi raame teatud teemade ja ideede sõnastamiseks (nt kuidas üldiselt jutustada loomislugu, kuidas kuldnaise lugu, kuidas sõnastada lauliku tänu pulmas jms)
- **makrostruktuur** seostub teemade ja motiivide täpsema ülesehitusega, millised tegelased ühe või teise teema esitamiseks sobivad, milliseid rolle need tegelased täidavad, kuidas neid iseloomustada; kuidas kirjeldada ühtesid või teisi olukordi, milliseid sündmusi üldse on võimalik laulus kujutada ja kuidas neid esitada (kus üks või teine sündmus üldse aset leida saab); kuidas seostada tegelased ja tegevused tervikuks jms.

Nt kus saab toimuda neiu kosimine: kodus, neiu pere juuresolekul, on see viispärane (Ann Masleri laulunäide); kuid väljaspool kodu, kus neiu on üksi, pole see lubatud (teine, Juuli Otti laulunäide):

Ann Masler , Karksi, 1889 ERA, H II 2, 246 (353)	Juuli Ott , Kolga-Jaani, 1936 ERA PI 29 A (1)
<p>---</p> <p>ta tegi kauba koduje, kodu isa majassa, kodu venna kamberisse. Kõrvas olid mehed, kõrvas naesed,</p> <p>kõrvas seisid niud kõrgid, sugu oli suuri sel'la taga.</p>	<p>Läksin metsast luuda tooma, tinaluuda tiirajalta, vaskiluuda vainijulta, õbeluuda õue alta, kuldaluuda koppelista, aljast luuda heinamaalta. Sain sinna Sulevimäele, sain sinna Kalevimäele. Sääl seisis Sulevipoega, sääl seisis kangemat Kalevipoega, küsis multa suisa suuda, suisa suuda, kiusta kätta.</p> <p>---</p> <p>Laul jätkub jutustusega, kuidas neiu oma au nüüd kaitses (<u>kuula laulu</u>).</p>

- **mikrostruktuur** hõlmab lausetasandit, need on kujundidetailid (sh vormellik keel ja regilauluomased hääliku-, sõna- ja mõttekorduskujundid, millest oli juttu eelmises peatükis)

Sellise lähenemisviisi korral eeldatakse:

- et laule õpitaksegi mitte valmis tekstina, vaid vähehaaval, omandades struktuuritasandite osi sammhaaval, kuni neid omavahel siduda osatakse
- tekstide analüüsil pööratakse aga tähelepanu üksikosade (osa ja terviku) omavahelistele seostele: tervikut ei mõisteta kui üksikosade mehhaanilist summat, vaid kui struktuurset sidusust, kus üksikosad on olemas terviku kaudu ja vastupidi; teisisõnu - tervikut või super- ja makrotasandit tõlgendatakse osade kui

mikrotasandi kaudu ning kujundi mikrotasandit omakorda terviku kaudu.

Käesolevas peatükis keskendutakse terviktekstide analüüsi võimalustele. Selle vaatluse eesmärgiks on **regilauluteemade ja ülesehituse** üldisem tundmaõppimine.

Ühtlasi võiks terviktekstide analüüs pakkuda ainet, et enam mõtiskleda selle üle, millisest maailmast need laulud räägivad ja kuidas need võiksid olla kõnekad tänapäeval, kui neid tekste just praeguse maailmapildi kontekstis tõlgendada.

2. Regilaulu vanus - kontekstide loomine

Regilaulu vanusest rääkides kõneldakse

- esmalt traditsiooni hüpoteetilisest vanusest, milles toetutakse peamiselt keeleteaduslikele uurimustele
- teiseks - temade ja motiivide eeldatavast vanusest (arvestades kontekste, kuhu üks või teine teema sobitus või millal selle kasutus võimalik oli)
- kolmandaks - laulu kui tervikteksti vanusest, mis on vahetult seotud salvestusega (kirja panemisega)

Tabel: Tekstide kirjapanekud Eesti alal (3. tulp)

I aastatuhat	II aastatuhat	
	12.-16. sajand	17.-20. sajand
kirjalikke (dokumentaalseid) andmeid laulmise ja laulude kohta puuduvad	<p>1172 - esimesed teadaolevad andmed laulmise kohta: Saxo Grammaticus, Taanlaste vägiteod)</p> <p>1220ndad - teated itkemisest (Henriku Liivimaa kroonika)</p> <p>16.saj. - teateid laulmisest, fragmente</p>	<p>alla paarikümne lauluteksti - üleskirjutuse 17.-18. sajandil:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 1660ndad • 1680 • 1695 (esimene trükis avaldatud laul) • 1770ndad <p>19. saj. - enamik lauluüleskirjutusi</p>

Tabel: Ajalooline taust

	Muinasaeeg - VIII at. eKr - 13. saj.	Keskaeg - 13. saj. -17. saj. I v	Uusaeg - 17. saj. II v...
<i>Inimeste arv</i>	II at: 10.-13.saj. – 100-200 000	16. saj.: 200 000 – 300 000	1640: 120 000-140 000 1690ndail ~300 000 1712: 150 000-170 000
<i>Kliima</i>	10.-13. saj – kliima soojem kui hilisemal perioodil	14.-18/19.saj väike jääae; talv 3-6 nädalat pikem kui praegu	
<i>Tegevusala</i> <i>Elustiil</i>	III eKr asustus veekogude juures: kalastus, jaht	Põllumajandus – teraviljakasvatus/ karjakasvatus	Maaviljelus Sündide/surmade ja

	<p>II-I eKr. - põlluharimine ja viljakasvatus</p> <p>600 e.Kr – maaviljelus esiplaanile</p> <p>10.-13.saj – kliima soojem hilisemast perioodist: kasvatatakse talirukist</p>	<p>15. saj. vili ekspordis tähtsikaup</p> <p>Linnad</p>	<p>abielude sesoonsus</p>
<i>Elamu</i>	<p>Muinasaja lõpp: suitsutuba (ahi oma leega; 1-2 ruumiline elamu)</p> <p>10.-13. saj. - talirukki kasvatamisega paralleelselt õlgkatustega majade ehitus</p>	<p>15. saj võimendub rehefunktsioon seoses kliima jahenemisega;</p> <p>ahi suurem varasemast, laotud raudkividest</p> <p>16.-17. saj. – kujuneb välja rehielamu</p>	
<i>Ajaloost</i>		<p>1315 - Euroopas ja Eestis suur viljaikaldus</p> <p>1350 – katk</p> <p>15. saj. uute külade rajamine, eeldatavasti tõusis rahvaarv</p> <p>15.saj piiratakse talupoegade liikumist</p> <p>1550ndail 9 linna; 7-8% elanikkonnast elas linnas</p> <p>16. saj märku ka luterlusest</p> <p>1601 –nälg</p> <p>1600-1629 - Poola-Rootsi sõda</p>	<p>1640ndail hõre asustus – palju asukaid pärit naaberaladelt, nt Põhja-Liivimaal</p> <p>15,8% taludest asustasid venelased, setud, lätlased ja soomlased</p> <p>Virumaal 20% ja Harjumaal 12% peredest soomlased</p> <p>1695-1697: nälg</p> <p>1698: parem viljasaak ja ühtlasi rahvaarvu kasv</p> <p>1700-1710: Põhjasõda</p> <p>1711 katk</p>
<i>Andmed laulude kohta</i>	<p>III eKr.: Matti Kuusi järgi kujuneb sel perioodil regilaulu värsimõõt</p> <p>12. saj.: Taanlaste vägiteod- esimene teadaolev märgeline laulmise kohta</p> <p>laulude seotus kalendri ja viljakusmaagiaga viitab</p>	<p>1220ndad – itkud</p> <p>Juhan Peegel eeldab, et eesti regilaul kujunes naistekeskseks põlluharijate kultuuris, liikumatu eluviisiga alal</p> <p>16. saj. renessanss - arutlused eesti laulu üle (Jööri laul)</p>	<p>17. sajandil elanikkonna sunniviisilisi ümberasumisi (nt Laiusel palju soomlasi ja laulutraditsioonis on nähtav on ühisosasoomelauludega)</p> <p>19. saj. –</p>

	põlluharimiskultuurile	Uued jooned mängudes ilmnevad 16.-17.saj: <ul style="list-style-type: none"> tantsulis-figuraalne liikumine draamaelemendid 	lõppriimilised-stroofiga laulud ja mängulaulud 1820ndail – pööre tantsukultuuris: paaristants
--	------------------------	---	--

Tabeli aluseks on Ain Lavi (2001), Heldur Palli (1998), Ruth Mirovi (1998) tööd.

Lauluteemade ja -motiivide vanust hinnatakse ennekõike nende levikuareaalide ja keeleajaloo andmete võrdlemisel ning teise kriteeriumina tuleb esile laulumotiivides kujutatud sotsiaalne või ajalooline taust. Nt Ülo Terde (1998: 548-549) visandab laulude vanuse:

- mordva, läänemeresoome ja baltlaste keeleruumis levinud teemad ja motiivid (*Humal hõikas*)
- balti ja läänemeresoome ühisrepertuaar (*Harja otsimine; Tähemõrsja*)
- läänemeresoome alal levinud teemad ja motiivid (*Kannel; mõistatuslaulud; Loomislaul, Suur tamm*)
- ristiusueelse ühiskonna (hõimuühiskonna) kajastused (*Suisa suud*)
- ristiusuaegsed on orjus- ja kalendrilaulud.

Ristiusuaegse laulmistraditsiooni-muutusena nimetab Tedre ka meeste repertuaari taandumist ja vastavalt naiseliku vaatepunkti esiletuleku selles (Tedre 1998: 549).

Naistekesksust regilaulumaastikul seostab Juhan Peegel põllunduse ja maaviljelusega I at keskel (Peegel 1997 [1991]: 162-163).

Ajaloolise konteksti kõrval analüüsib Peegel ka poeetilise mõtlemise kujunemist (mida ta vaatleb hüpoteetilisena - teoreetiliselt tuletatuna peamiselt 19. sajandil kirja pandud laulutekste võrreldes). Ta kirjutab: "On päris loomulik arvata, et näit. mütoloogilise sisuga laulud ja tavandilaulud on eakamad kui näit. laulud raskest mõisaorjusest." Kuid selle ajaloolise konteksti kõrval käsitleb Peegel ka "erinevusi poeetilises sõnavaras": vanas eepilises laulus on ka vähem sünonüüme ja needki on kujundikeelelt esmatasandilised, nt tegijanimed (laulus Kannel: 'kandlemängija' on *pillipeksja, kandlekaristaja*; 'kannel' on *kuuekeelne*; 'neiu' on *kuld, kodukanane*), samas kus orjuslaulude sünonüümika on metafoorsem (nt 'kubjas' on *kurat, keerusilm, kõverkäsi, koerapoeg, aga ka hoobitaja, kepikandja* jms). (Peegel (1997 [1991]: 154-155.)

Regilaulude sõnavara uurimuste põhjal jaotab Peegel (1997 [1991]: 147-150) regivärsi poeetilise sünonüümika leksikaalselt kolme rühma:

- tegijanimed
 - *kandja* - ema; *taguja* - sepp
 - sh mitmesõnalised sünonüümid: *musta mulla pööraja* - talupoeg
 - sh ülekantud tähendusega sünonüümid: *kangakudujad* - sõrmed; *päevapetja* - sulane
- lihtsõnalised sünonüümid
 - varasema kihi sellest sünonüümikavaramust moodustavad linnunimetused neiu, naise, tütre tähistamisel: *hani, kana* - naine, neiu; *kägu* - laulik, laps; *lind* - neiu, naine, tütar
 - mitmesõnaline sünonüüm (*haljas raud* - mõõk; *isa usse osjake* - tütar)
- lihtsõnalised sünonüümid
 - *kudruskael, kirjupiht, linalakka linnukene* - neiu

Peegel eeldab, et varasema kihi eelkirjeldatud sünonüümikast moodustavad sõnad, mis kirjeldavad vahetult alusmõistet, hilisema kihi aga kaugema assotsiatsiooni abil loodud sünonüümid:

- põhisõna lihtne või vähevarieeruv, sh deminutiivne kordus (*emakene, eidekene; millal maksan eide vaeva*,

/ *eide* vaeva, *hella* piima)

- tegijanimed, esmalt otsesõnalisemad, teises etapis ülekandelised (nagu ema - *hauduja*)
- metafoorsed ja metonüümsed sünonüümid (neiu tähenduses *hani, kana, mari*), mille loomisel võidi kasutada ka epiteetide lisamist (*kulla kana; magus mari* neiu tähenduses)
- liitsõnalisel sünonüümid (*mesimari; mesirind*)

Ühtlasi kinnitab Peegel, et võrdlus on regilaulu kujundivaramus suhteliselt hiline nähe (Peegel 1997 [1991]: 153-155).

2.1. Regilaulu stiili kihid: Loomisloo näitel

Lüroepiliste laulude analüüsiks sobib Matti Kuusi väljatöötatud raam, mis ennekõike suunab jälgima tegelasi ja tegevusi lauludes. Kõige üldisemas plaanis võib märgata tegelaste kujutamise erinevust: kas nendeks on maailma loojad või tavalised inimesed omavahelistes suhetes.

Matti Kuusi (1957) analüüsib Kalevala eepilisi laule nende ajaloolises kujunemises, arvestades stiili erinevusi neis. Võrdluses arvestab ta järgmisi kriteeriume:

- lauseehitus
- korduskujudid
- sõnastusstiil, kellest ja millest lauldakse, mis seos kujutataval on tekstivälise tegelikkusega

Töö tulemusena eristas ta viis stiilikihti:

I stiilikiht:

- parallelismirühm koosneb pea- ja ühest järelvärsist, kusjuures värss hõlmab tervet lauset, paralleelvärss kordab peavärsi mõtet
- laulus võidakse kasutada lihtsat küsimus-vastus-struktuuri
- teema, tegelased: tavaelu ja tavalisi inimesi lauludes ei kujutata, kirjeldusviis on monumentaalne-pidulik, tegelased on enamasti jumalate seast

II stiilikiht:

- lause võib liikuda üle värsi piiride (mis muudab laulu liikuvamaks)
- lisandub struktuur *mis oli - see oli*
- tavaline inimene ja tavaelu veel laulude teemaks ei ole

III stiilikiht:

- luuakse pikemaid sümmeetrilisi värsiseoseid, nt episoodikordusi
- lisanduvad lüüriilised pildid, mis muudavad vastavalt ka parallelismirühmade ülesehitust ja värsside arvu parallelismirühmas
- monumentaalne-pidulik stiil taandub

IV stiilikiht:

- lauludesse lisanduvad keerulisemad laused - tingimuslaused (*nõnda---kui*), võrdlused
- lauludesse ilmuvad dialoogid
- ühtlasi tähendab see inimeste vaheliste suhete kajastamist - lauludes kujutatakse suhtekonflikte, draamat jms

V stiilikiht

- kujundi senise terviklikkuse taandumine

- jumal-tegelane asetatakse inimeste tasandile

Näide: **Loomine** (H IV 5, 119 (7), Hanila, 1894

*Külatüdrukud, õesed
nimmekirja neiud noored!
Nüüd lä'äme merda pühkima,
mere ääri äigama!
Pühime pühkmed meresse,
äigame laastud lainetesse.*

- Laul algab mere pühkimise motiiviga, mida kasutatakse ka "Suure tamme" laulus
- Kuna laulus on pöördumine oma kaaslaste - külatüdrukute poole, võib seda mõista nii, et tegemist on hilise stiilikihiga
- Värsse iseloomustab paarisstruktuur, kusjuures laused kas korduvad sünonüümselt täies mahus (1. ja 3. värs) või on mingit metonüümset varjundit lisav (*merd pühkima,/ mereäärt äigama*) (I stiilikiht)

*Mis sääl pühkmeis pööritleb,
mere keskel keeritleb?
Sinikirja linnukene,
hallikirja hambad suus.
Lendis üle meie õue,
lendis meie alla kopli.*

- Küsimus-vastusstruktuur viitab I-II stiilikihile, ühtlasi viiakse laul müütilisse aega, kuigi kasutatakse grammatilise oleviku vormi

*Mis säält koplilist tousinessa?
Kolmi põesast tosinessa
üks oli sinine põeseas,
teine oli punane põesas,
kolmas kullakarvaline.*

- Küsimus-vastusstruktuuris toimub muutus: tuleb laiendatud vastus, üles ehitatud kolmikvärsile ja ühtlasi gradatsioonile - sinine, punane, kuldne (II stiilikiht)
- Püsib müütilise aja kujutamine (I-II stiilikiht)

*Hakkas ta sinist salgama,
hakkas ta punast põlgama,
hakkas kulda armastama;
pesa tegi kulla keskele.
Hakkas ta mune munema:
munes kuu, munes kaks,
paari päeva peale kuu.
Siis hakkas poegi hauduma:
haudus kuu, haudus kaks,
paari päeva peale kuu.*

- Püsib müütiline aeg (I-II stiilikiht)
- Iga värs sisaldab omaette lauset, väljendades terviklikku tegevust, kuid paralleelvärsside sidusus aitab luua kujutluse otsingu/valiku protsessist ja kestva tegevusest (II stiilikiht)

*Siis hakkas poegi pillutama:
ühe viskas kadakast mäele,
teise kivist põllu peale,*

*kolmanda tähes taevuessa,
neljanda kuus taevuessa,
viienda päeva paistemassa.*

- II stiilikiht, kuigi värsistruktuur on suhteliselt keeruline, kuna tegevust arendatakse 3-4 värssi raames

*Kudas seda kailla hautanessa,
kui pole kadakast mäele?
Kudas seda virret keedetakse,
kui põle kivi põllu peale?
Kudas seda ööda arvatakse,
kui põle tähti taevuessa?
Kudas seda teeda käidanessa,
kui põle kuuda taevuessa?
Kudas seda heina kuivatasse,
kui põle päeva paistemasse?*

- Tagasipöördumine küsimus-vastusstruktuuri juurde (II stiilikiht)
- Ühtlasi liigutakse aga müütilisest maailmast tagasi kaasaegsete inimeste maailma, kuid siiski mitte emotsioonide või sotsiaalsete suhete tasandil, vaid ikka maailma korra tasandil - s.o müütilise ajastu ja inimeste maailma omavaheline seotus (II-III stiilikiht)

2.2. Ajalooline kontekst (aja kvaliteet): Suisa suud näitel

Ülo Tedre kirjutab, et korduslaulud olid käibel kindlasti enne Eesti ala ristiusustamist (Tedre 1998: 549). Korduslaulu ülesehitus allub kindlale üldskeemile, mille on põhjalikult läbi kirjutanud Oskar Kallas oma doktoritöös "Die Wiederholungslieder der Estnischen Volks poesie" (Kallas 1901): minategelane jutustab, kuidas ta saadeti (või kuidas ta läheb) kodust välja mingit tööd tegema. Seal juhtub mingi õnnetus (kas ehted varastatakse, haned või härjad murtakse vms). Ta tuleb nuttes koju, kus teda vanemad vastu võtavad ja kellele ta kõik uuesti ümber jutustab (seda osa nimetatakse taasjutustuseks). Laul lõpeb vanemate troostiga.

Korduslauludest tuntuimaks nimetab Tedre "Suisa suud", paigutades laulu motiivi arhailisi hõimusuhteid kajastavasse mõttekihti. Motiivi kirjelduses (neiu, kes surmab temalt "suisa suud" ja "kiuste kätt küsinud" noormehe) juhib Tedre tähelepanu sellele, et *kätt küsima* (*kätt paluma*) viitab abieluettepanekule. Kuna noormees teeb seda aga *kiuste*, eeldab Tedre, et see laulutegelane ei käitu ei väärikalt ega viisipäraselt.

See on üks haruldasi laule, kus tegelaseks on Kalevipoeg. Lauludes ei ole Kalevipoeg positiivne kangelane. Kas selline Kalevipoeg ühtib ositi eepose Kalevipojaga (nt Saarepiiga lugu)?

"Suisa suud" (ka "Karske neiu") on tuntud peamiselt Põhja-Eestis ja on liitunud mitmete teiste teemadega. Liitumine teiste teemadega viitab taas nii motiivi vanusele kui ka jätkuvale populaarsusele. (Vt lähemalt ka ERIA IV: 96; Tedre 1998: 549.)

**Suisa suud. Juuli Ott, Kolga-Jaani, 1936 ([kuula laulu](#))
Eesti Rahvaluule Arhiiv, ERA PI 29 A (1).**

*Läksin metsast luuda tooma,
tinaluuda tiirajalta,
vaskiluuda vainiultra,
õbeluuda õue alta,*

*kuldaluuda koppelista,
 aljast luuda heinamaalta.
 Sain sinna Sulevimäele,
 sain sinna Kalevimäele.
 Sää! seisis Sulevipoega,
 sää! seisis kangemat Kalevipoega,
 Küsis multa suisa suuda,
 suisa suuda, kiusta kätte.
 Mul oli nuga teräva,
 alla hõlma haljas mõõka.
 Suisa lõin Sulevipoega,
 Kiuste lõin kangemat Kalevipoega.
 Lõin läbi ta ihu ilusa,
 lõin läbi ta paleda punase,
 lõin läbi ta halli uue kuue,
 lõin läbi ta paleda punase.
 Isi nuttes kojuje
 Isi nuttes kojuje.
 Eite vasta, eite taati,
 Eite vasta, eite taati.
 Eite vastas hellitelles,
 Taati targula sõnula:
 “Mis sina nutad, tütar nuuri?
 Mis sina nutad, tütar nuuri?”
 “Läksin metsast luuda tooma,...”
 [taasjutustus]*

*Eite vastas, taati vastas,
 Eite vastas, taati vastas:
 “Ole terve tütrekene,
 oma au kaitsemasta,
 suuta koera surmamasta,
 suurta koera surmamasta.”*

Korduslaulu võib mõista ka nii, et sel viisil jutustatavas loos esitatakse neiu või noormehe murdeiga või pöördelise hetke valmidus. (Teisi korduslaulu motiive: neiu kaotab midagi: haned, ehted vms; ta kurdab vanematele oma häda, vanemad lohutavad: saad uued ehted, uued haned on kasvamas jne.) Ka siin on laulu alguses väga konkreetset viited pöördajale: neiu läheb oma territooriumilt välja (see kohtumine ei saa toimuda tuttavas, oma ruumis), hõbe/kuld/jne – viitab piiriolukorrale, muutusele (nagu sünn, surm, loomine, martide tulek teispoolt, pulmad jne).

Seega, laulus ei kirjeldata üht ja täpselt dateeritavat, teiste sündmustega lineaarses järjes paiknevat sündmust. Pigem kirjeldatakse aja teatud kvaliteeti - abiellumisea lähenemist.

Kõneldes talupoegade abielueluolust neidude ja noormeeste läbikäimistest 18. sajandi keskel mainib August Wilhelm Hupel (1777: 138) juhtumit, kus pärisorjast teenijanna torkas surnuks teda saunas kõlvatusele sundinud saksa, mille eest talle kui mõrvarile karistus mõisteti. Hupel oletab, et talupojaseisusest noormehele neiu sellist vastuseisu poleks osutanud. Abieluolust suhted omasugustega (talurahva endi seas) ei olnud probleemiks, küll aga läbikäimised sakste või venelastega (s.o *võõraga*). Sama kehtis ka vallaslaste kohta - vallaslaps oma seisusest noormehega ei olnud otseselt probleemiks, samas tuli hoiduda *võõra* lapsest (Hupel lisab ka, et vallaslapsi ei olnud sugugi palju, tema hinnangul 100 lapse kohta 2-3, Hupel 1774: 514).

2.3. Aja kujutamine: Mareta lapse näitel

Arne Merilai kirjutab eesti rahvaballaadiga ühenduses ballaadi ajamudelitest (Merilai 1996). Eesti rahvaballadid (nagu "Mareta laps", "Mehetapja", "Maie laul", "Tooma laul") on seotud pereteemaliste konfliktide kujutamisega, mistõttu need ei esinda vanemat regilaulu kihti.

Tuginedes Arne Merilai artiklile, võib analüüsida regilaulus-ballaadis peegelduvat aja- ja lootunnetust. Analüüsi lähtekohtadeks on:

- ballaad jutustab sündmustest, mis võivad olla dramaatilised
- sündmuse kujutamine ballaadis hõlmab sündmuse eel- ja järelaega
 - seega, ballaad väljendab lineaarset ajatunnetust (minevik-olevik-tulevik) tsüklilise ajatunnetuse asemel (kus teatud ajad korduvad üha uuesti ja uuesti, ehk kui midagi saab otsa, hakkab see otsast peale)
 - ballaadiomane lineaarne ajataju, murrab regilaulu hiliskeskajal (s.o. enne Liivi sõda – 15.-16. sajandil)
- regilaulu ballaadi aja lineaarsuse ja parallelismi omavaheline seotus: aeg parallelismirühma raames ei muutu. Paralleelvärssides aeg mitte ei arene (ei lähe edasi), vaid värsirühm kujutab ühte episoodi, näidates samaaegsust (tunnete intensiivsust jm)

Järgnevalt, "Mareta lapse" laulust võib näha lauluomast aja vahelejäetust: esimeses episoodis kohtuvad metsas Mareta ja Annus. Annuse õpetusest võib aimata, kuidas lugu edasi hargneb. Lapseootust ja sündi ei kujutata. Sellest saame teada teise episoodi sündmuste kaudu: vana naine eksis linnateelt ja leidis hüljatud lapse. Viimases episoodist aimdub arhailise ja katoliikliku mõttemaailma kooskõla: inimeste vaheliste suhete jumalik ja kogukondlik kontroll (oma tegusid ei ole võimalik varjata ega maha salata). Mõnedes lauludes on Jumal-tegelase asemel ka muid vale väljaselgitamise motiive. Nt Amblast 1893. aastal üles kirjutatud laulus (ERA, E 7949 (11)) leiab lapse Madli ja toob selle lapse külainimeste ette ning küsib: "Kelle töö, kelle tegemist, kelle see oma olesi?". Kui Mareta vannub, et tema laps see ei ole, tahab Madli lapse visata tulle, ent tules on ees Mareta *punane põlle*. Madli proovib last visata vette, ent vees on ees Annuse *sinine kuube* (meenuta vormelikeelt - punane - põll; punane - sinine).

"Mareta lapsest" on üleskirjutusi ligi 40, mis kõik pärinevad peamiselt Põhja-Eestist. (ERI I: XLIII)

Mareta laps

Eesti Rahvaluule Arhiiv, H II 9 (740), Liisu Kraim, Haljala, 1890

*Kureta-Mareta neidu,
see läks mäele mängimaie,
lillekesi leikamaie,
roosikesi roovimaie.
Annus, saare saksa puega
ajas allilla järele,
kihutele kimmelille;
pakkus raha polleeije (põlle sisse).
"Kui tunnend tusad tulema,
ädapäivad pääle käima,
siis mene linna lepikuije,
koledaie kuusikuije,
aledaije aavikuije,
määri sinne mättaaie
kääri sinne kântaaie,
poja puesaste vahele!
Vana naine, valju naine*

akkas linnaje minema.
 Eksis ära linna tielta,
 sie sai linna lepikuie,
 koledaie kuusikuie,
 aledaie aavikuie,
 leidis lapse mätaasta,
 poja puesaste vahelta.
 Laps sai kolmi pääviliseks;
 Jumal löi lapse rääkimaie:
 "Kureta-Mareta neidu,
 see olle minu emani,
 Annus, saare saksa puega,
 see olle minu isani."
 Kureta-Mareta neidu,
 vandus ihu, vandus hinge,
 vandus ihu elvetiie,
 keha keeva kattelaie.
 "Antku Jumal mulle andeks,
 see olle minu omani."
 Neitsikene, nuorukene!
 Miks olid kena külassa,
 olid valge vainijulla,
 puhas pohlade järella;
 käisid meie karjamaalla,
 karjamaalla, marjamaalla.
 Maria, korija neidu,
 Elias, emanda puega,
 Sander, suure saksa puega,
 kuules täma elmida elina,
 kaela kiesida kelina.
 Akkas siis mängimaie.
 Tegi lapse lagedalle,
 poja puude vahele.
 Jumal löi lapse rääkimaie,
 üheöise üüidamaie,
 kahekuisse kõnelemaie.
 "Kes sinu ema olekse?"
 "Maria, korja neidu,
 sie minu ema olekse,
 Elina, emanda puega,
 Sander, suure saksa puega,
 sie minu isa olekse."

Siinkohal on oluline märkida, et ajalooline aeg regilaulust puudub. Kirjaniku loodud regivärsilisest luulest siiski mitte: nt August Annist kirjutab oma poemis regivärsi vormis Koluvere lossi lahingust 1560. aastal.

Koluvere koolutants

Nägi neid maameeste maleva, hõiskas maameeste maleva.
 Üks see ainult on imelik: miks nii tummad on tulijad?
 Miks nad vaid taha vahivad? Miks nii kalduvad kaheksi?
 Kes on seal taga tulemas?

*Tapjad on taga tulemas.
 Seal on reas sõjasulased, ratsutavad sakste salgad,
 ratsudelgi raudariided, piigid õieli e'essa!
 Nii läks lahti laadatantsu, Koluvere laada koolutantsu,
 pidupillerkaar verine! Keerlesid küll orja kirved,
 pistsid ka sulaste piigid, matsusid talumalakad,
 vahel raudagi rebisid, kärbid kiivreida purustid,
 tantsis küll taneli tapper, raius ratsu koos mehega,
 kuid ei seisa rüüid linased vastu raudariüütlitelle,
 kuid ei jaksa jalgsi meesi vastu raudaratsudelle.
 Kus see sõidab, seal ta sõtkub, vajutab vaod verised.*

[---]

*Vägi see vehkis kui rehella. Ei aga pekstud viljarehte,
 rukkirehte ei rabatud, peksti all elude rehte,
 raudakootidel rabati, tallati kehade pahmast,
 sõtkutati sood elavat.*

*Nii oli maas seal meest murdu, kui marussa metsa murdu,
 nii oli pahmas meeste päida, kui on kangrulla kivisid,
 raksus pahmas reieluida, nii kui rannal roogusida,
 sõtkuti seal sõrmeluida, nii kui soossa sambelida.*

[---]

August Annist, Udres-Kudres, Päeva poeg. Rahvalegende ja mälestusi vanast orjaajast. Tallinn: Eesti Raamat 1990, lk 210-211.

Selles kirjandusteoses on Pontus De la Gardie talumeeste vastane. Ajaloos aga 1560. aastal lahingus eestlaste vastu tema ei osalenud, küll aga osales ta 1573. aasta Koluvere lahingus vene vägede vastu.

2.4. Laulikute aegne maailm regilaulus: pulmalaulude näide

Regilaulude terviktekstide kirjapanekuid on Eestis alates 17. sajandi lõpust, suurem osa lauludest on aga kirja pandud 19. sajandi lõpus. Laulud kajastavad elustiili, mille osaks need laulud ise olid. Regilaulikute ühiskonda iseloomustab see, et

- tegemist on **põlluharijate ja karjakasvatajate kultuuriga** (mida toetas teraviljakasvatuse tähtsus - Eesti järelküpsenud vilja oli kõlbulik mitu aastat, erinevalt põllul küpsenud viljast, mille terad üle ühe aasta salves ei seisnud)
- põlluharimine eeldas **paikset eluviisi ja ühtlasi põlvkondade järjepidevust**
- samuti oli põlluharijate ja karjakasvatajate jaoks tähtis **viljakus** - seda nii põllusaaduste kui ka karjakasvu, aga ka pere järelkasvu - töökäte -olemasolu mõttes.

Regilauludes kajastuvadki sellise ühiskonna jaoks olulised teemad, aga ka vastavad sotsiaalsed suhted.

Järgnev näide lähtub pulmalüürikast, mis peegeldab situatsioonikonteksti ja kultuurikonteksti omavahelist seotust:

- ühelt poolt kuuluvad need laulud kokku pulmakommete ja selle "taha" asetuva maailmapildiga üldiselt; neil lauludel on kindel ülesanne - aidata kohaneda uue sotsiaalse olukorraga, mille abiellumine loob nii noorpaari kui ka kogukonna jaoks
- teisalt on iga pulm teatud määral siiski individuaalne ka selles ühiskonnas, kus pulmi peetakse kui

kogukonnas sõlmitavaid kaemuslikke lepinguid.

2000. aastate esimesel poolel analüüsisin Karuse pulmalaule, et täpsemalt teada saada, kuidas neis traditsioonilistes lauludes peegeldub laulikute kaasaeg ja ehk ka laulikute individuaalsus. Tulemused on avaldatud Läänemaa Muuseumi toimetiste 10. numbris ilmunud artiklis "Lõuna-Läänemaa regilaulud sotsiaalajaloolises kontekstis" (2006). Alljärgnevalt uurimust kokkuvõtavad lõigud:

1.

Karuselt 1889. aastal kogutud kolme lauliku pulmalaulude võrdlev analüüs tõi esile lauliku individuaalsuse (hoolimata sellest, et nende laulude temades, kasutusseostes ja vormelikeeles on ühisosa):

- **Ann Hechti** pulmarepertuaari omapära seisnes lauliku vaatepunkti püsimises: ta näitab alati vaeslapse või tööga koormatud noore neiu vaadet
- **Liisu Krebs** võis esitada nii pruudi- kui peiupoolsete sugulaste arvamusi (kas kiites vastavalt pruuti või peigu). Talle on aga iseloomulik, et meisterliku sõnavaldajana (ta laulud on alati detailideni viimistletud) hoiab ta oma kõikides lauludes alal laulik-mina humoorikas-positiivset tooni.
- **Ann Masler** kehastub laulikuna erinevatesse, isegi vastandlikesse mina-rollidesse.

Kui Ann Masler ja Ann Hecht pakuvad ennekõike sotsiaalselt tundlikku "mina", siis Liisu Krebs lubab oma laulude kaudu nautida ennekõike nii sõna- kui ka inimliku olemuse ilu.

2.

Pulmalaulude teemaarendustes ilmneb naise (tütre, ema, ämma) staatus tolleaegses ühiskonnas. Ometi võib laulik kirjeldada ka naise iseteadvust ja -seisvust, mis ei kuulu kokku tolleaegsete kaanonitega

Abiellumiseast vanema vallalise naise (vanatüdruku) staatus oli külaühiskonnas madal. Põhja-Karjala vanu lüürilisi rahvalaule analüüsidest toob Senni Timonen lauludest esile, et "tüdrukud tahavad elus vaid ühte asja, kaasat". Mitmeid tekste, mis sisaldavad ema õpetusi tüdrukule, võiks nimetada "meheootuslauludeks". Selline rõhuasetus inspireeris Senni Timost neid teemasid käsitlevat peatükki oma monograafias nimetama "Naise osa [soov]: mees", kusjuures mehe osaks [sooviks] ei ole mitte naine, vaid "tee", s.t elu kui teekond. (Timonen 2004: 47-56.) Naine oli au sees tütre, naisena, emana, aga mitte üksikuna.

Karuse lüürilised pulmalaulud peegeldavad ennekõike asjaosaliste lepitamist uute olukordadega. Keskne teema pulmalauludes on pigem töö kui ühe isiku tahte- ja valikuvabadus. Neist lauludest me ei leia, mida peig või puut, ammugi mitte nende vanemad tunnevad, vaid mida nad peaksid uues olukorras tegema: minia ei tohi alustada uues kodus sõnasõda, küll aga peab ta igale tööle, mida ta näeb ämma või äia tegevat, käed külge panema; noormees aga peab oma noort naist aitama - ehitama uued hooned, täitma karjateed; raskete tööde puhul (nagu rehepeks) peab ta hoidma ise oma naise kõrvale ja mitte lubama teda ämma või äia kõrvale, kes noorikust samavõrra ei hooli. Noormehe kindlustunnet suurendatakse neiu töökuse kiitmisega.

Ann Masleri lauldud "Lunastatav neiu" on aga mitte ainult ootamatu, vaid ka erilist süvenemist väärt. Erinevalt teistest lauludest ja teiste lauldud lauludest ei peegelda see lugu küla argielureaalsust otseselt (nagu mure kiviste põldude pärast: kas noormees jaksab ikka neid künda; või mure lagunened majade ja kauge te heinamaade pärast, mis teeksid naise töö eriti raskeks). See Ann Masleri lauldud lugu on pigem utopia [1]: ta loob kujutluse naise sisemisest tahtest, iseseisvusest ja vabadusest. Nii avab ta meile – üle sajandi nooremete ja teise ühiskonda kuuluvatele lugejatele omaaegse küla argielureaalsuse varjatuma tasandi.

Vt tervikuna artiklit: [Tiiu Jaago, Lõuna-Läänemaa regilaulud sotsiaalajaloolises kontekstis](#). - Läänemaa Muuseumi toimetised X, Haapsalu, 2006, lk 87-108.

[1] "Sellel tasandil siirdub laulik väljapoole laulus kirjeldatud tegelikkust, olgu see siis aheldav, hirmutav, kurb

või julm. [---] Nii loob ta uusi, olemasolevatele vastanduvaid tegelikkusi: rõõmsaid, vabasid, piirideta ja hirmuta” (Timonen 2000: 229).

3. Tervikteksti analüüsiviisid

Terviktekstide analüüsis on lähtunud järgmistest eeldustest:

- laulus on püsivamad ja muutuvamad osad, kusjuures muutused on võimalikud vaid sel määral, et tekst püsiks niioelda iseendana (oleks äratuntav)
- väga tugevad välismõjud võivad tekitada olukorra, kus laul peab muutuma (kohanema uue olukorraga), vastasel korral laul "kivistub" (kaotab võime paindlikult muutuda), ununeb ja kaob käibelt
- laulik ei loo suvalisi makrostruktuure, ta loob vaid neid, mida ta tunneb
- mikrostruktuuri-elementide sidusus rajaneb lauliku oskusel põimida detailid ühtseks tervikuks. Hea lauliku tunnuseks on nimelt mikrostruktuuri väga hea valdamine
- mikrostruktuuris eristatakse kaht tasandit:
 - semantiline (kuidas jaotub info mikro- ja makrotasandi vahel)
 - skemaatiline (esitus- või suhtlusviisi üldskeem - kas episood või selle osa sõnastatakse dialoogi, pöördumise, jutustuse, kirjelduse, mõistatuse, küsimus-vastuse vms kaudu ...).

Terviktekstide analüüsis võib eristada kahte lähenemisviisi:

- "tasapindne" analüüs, kus lähtutakse tematiseerimisest ja laulu ülesehituse täpsemast kirjeldusest. Selle analüüsi puhul saab võrrelda tekstide teemaarendusi või ka lauliku argumenteerimisviise (fakti esitamine, selle täpsem selgitus, hinnang jms)
- "kujutatava sisse minev" analüüs, kus teemad kirjeldatakse läbi episoodidena, episoodid omakorda tegelaste ja tegevustena jne, liikudes laulu üldisemalt plaanilt (pinnalt) detailide suunas. Selle lähenemisviisi puhul tuleb *mida-* või *millest-*küsimuste kõrval rõhuliselt esile ka *kuidas-*küsimus.

Terviktekstide uurimise võtteid - näited kolmest meetodist

1. Tematiseerimine, laulude temaatilise ülesehituse (võrdlev) analüüs

Eduard Laugaste (1992) "Nurganaise" laulude (kasutatakse ka nimetust "Tuhulaul") analüüs põhineb eeldusel, et selle laulutüübi variandid (konkreetsed esitused) on omavahel suhteliselt sarnased, kuna need lähtuvad samast arhetüübist (s.t laulmine või esitus lähtub suhteliselt püsivast põhikujust: tegemist on loitsulähedase tekstiga, kus improvisatsioonile ei ole kuigi palju ruumi jäetud).

Et neid tekstide ühisosi - eeldatavasti laulu põhikuju püsielemente - leida, jaotab ta lauluvariandid üksikpiltideks (episoodideks, mille reastuses ilmneb laulutegevus), nimetades need **faktoriteks**. Igale faktorile annab ta suurtähelise nime (ideaalis reastuvad need alfabeetiliselt) ja pealkirjastab episoodi selle teemast lähtudes.

Näiteks:

Faktorid	Tekstinäide
	ERA, H II 11, 258/60 (18), Väike-Maarja, 1889
A. Esimesed tuhuvaevused	<i>Mehed söövad, mehed joovad kui need ruunad rukki'essa, kui härjad ädala peala. Ei tunne tuska tubada, hädapäivi peale käima.</i>
B. Tuhulise välimus ja käitumine	<i>Titenaine tillukene</i>

	<i>tuikus minna toomingaie, vaarus minna vahteraie, piikus minna pihlakaie,</i>
C. Katsed tuhuvaevusi maagiliselt üle kanda	<i>et jääks tuska toomingaie, et jääks vaeva vahterile, et jääks piina pihlakale. Tusad juureje tulevad, vaevad juureje vajuvad, hädapäevad peale käivad. Titenaine tillukene tuhat kord käis toateeda, sada kord käis saunateeda vööta, vöö peussa, tanuta, tanu käessa, otsis ahjukeselt abi, keriksesta kergitusta. Ei saand ahjusta abida, keriksesta kergitusta.</i>
D. Mõtted surmale	<i>Titenaine tillukene: "Tule, surma, jõua, surma, aja lahli hauauksed, kalla lahti kalmukaaned: tuua naine majane, sinilinti liivakusse!"</i>
E. Pere nutab, eriti ahastab abikaasa	<i>Lapsed nutsid laua alla, kaasa nuttis kamberissa: "Tule, Jessuke, tubaje, aruta aiad heledad, leika need punased paelad!"</i>
F. Korraldused surma puhuks	
G. Sünnitusabilised	<i>Tuli Jessuke tubaje:</i>
H. Lapse sünd	<i>arutas aiad heledad, leikas need punased paelad.</i>
I. Tänu	
K. Rõõmunaer	<i>Lapsed naersid laua alla, kaasa naeris kamberissa:</i>
L. Suletakse kirikuuksed ja kalmukaaned	<i>"Tule, surma, jõua, surma, aja kinni hauauksed, kalla kinni kalmukaaned - ei tuua naista majane, sinilinti liivakusse!"</i>

Näitelaulus ei ole kõiki ideaalmudeli osi - sellised erinevused analüüsi teljeks olevast faktorskeemist on tingitud peamiselt regionaalsetest erinevustest.

See analüüsimeetod sobib:

- sama teema (või laulutüübi) erinevate esituste omavaheliseks võrdluseks
- paremini lüroepiliste laulude ja Põhja-Eesti laulude analüüsiks - mõlemal juhul on tekstiüleskirjutused

- lauludena üksteisele sarnasemad kui lüürikas või Lõuna-Eesti tekstides
- laulu temaatilise ülesehituse analüüsiks

Samas ei võimalda see meetod

- analüüsida mikrotasandi elemente, ei skemaatilisel ega semantilisel tasandil
- makro- ja mikrotasandi elementide omavahelist sidusust

2. Laulude ülesehituse analüüs - mikro- ja makrotasandi elementide sidus

Senni Timonen (1990), analüüsides Ingeri ja Siberi naiste omaeluloolaule, jaotab ta teksti kompositsiooniosadeks, vastavalt neis sisalduva info laadile ja annab neile tekstiosadele ka vastavad nimetused: F(akt), K(ommentaari), Ke(skustelu), U(toopia).

Kompositsioonilaad	Nurganaine (tuhulaul)
	<i>ERA, H II 46, 326 (26), Haljala, 1894</i>
Fakt - antakse teada, kes on tegelane Kommentaari - antakse tegelasele tema rollist tulenev hinnang	<i>Nurganaine, naisukene, hädaline linnukene!</i>
Fakt - tegevuse tutvustus Kommentaari - tegevuse intensiivsus	<i>Käib ta kamberi vaheta, otsib abi ahjustagi, armu leelõukastagi, kivist kullast kinnitusta. Ei saand abi ahjustagi, armu leelõukastagi, kivist kullast kinnitusta. Neli seina tal tuassa, igas seinas seitse varna: kõik varnad valuda täide, nurgad täide nuttijaida.</i>
Fakt - kaastegelaste roll Keskustelu - pöördumine jumala poole	<i>Pere tal nuttis alla pingi, lapsed nutsid alla laua: "Oh iumal, sundku surma kätta, nätku näljapäeva kätta! Mõjalt tema nopib nooremaid, kärbib lapsed kätki'esta, meilt võttis perevanema!"</i>

Ta ei kõrvuta analüüsitavaid eluloolaule temaatilisest vaatepunktist lähtudes (võibki ju eeldada, et elulood on erinevad, mis pakub erinevad teemasid ka laulude jaoks). Pigem võimaldab selline lähenemine tegelda esituslaadidega (kas sündmused esitatakse neid dramatiseerides - see võimaldab enam esile tuua inimeste vahelisi suhteid ja emotsioone, või kirjeldades, mis on tunduvalt leebem-rahulikum esituslaad). Utopia-osa (mida näitelaulus ei ole, ent millele viitavad tingimuslaused - nt *oleks mul...*) on Senni Timose uurimuses võtmeaspektina: tema laulude analüüsist selgus, et laulikute elutunnetus peegeldub lauludes kompositsiooni tasandil: nad eelistavad kas rohkem fakte, kommentaare või hoopis utopiat. Utopia lisab lauludesse kujundikeelt, kuid viitab samas eluprobleemide kompenseerimisvajadusele (vt ka Timonen 2000).

Lauri Harvilahti (2000) "lahutab" võrreldavad laulud kahele tasandile:

- episoodid

- episoodide siseselt osad

Näiteks "Müüdnud neiu" laulus eristab ta kolm **episoodi**:

- 1. episood: neiu palub vennalt maad, ent saab seda vähe ja seegi on kehv
- 2. episood: neiu külvab sinna sinet / punet, tuleb hiljem linu puhastama ja kohtub seal võõraga, kellelt kuuleb, et kodused on ta maha müüdnud
- 3. episood: neiu tahab vanematelt seda, et nad ta välja lunastaksid

Episoodid jaotab ta **osadeks** episoodis toimuvate tegevuste kaudu. Osad tähistab need suurtähtedega ja laulu süzhee ülesehituse täpsema märksõnalise kirjeldusega (see on ühelt poolt lähedane Laugaste analüüsimeetodi faktoritele, teiselt poolt aga ka analoogiline Senni Timose analüüsis kasutatud teksti jaotamisele faktiks, kommentaariks, keskusteluks ja utopiaks). Sealt edasi saab ta näidata nii laulu mikrostruktuuri (kuidas sõnastuslikult ja esitusviiside poolest laulu episoodid ja osad moodustuvad) kui ka kirjeldada mikro- ja makrostruktuuri sidusust - **laulu elementide struktuuri**.

Episoodid	Osad	Laul: ERA, H II 34, 126 (140), Viru-Nigula, 1892
1. Suur härg ja tema suuruse kirjeldus	A. Algus	<i>Hiad olid härjad,</i>
	B1. Kommentaar - mõõtühikud	<i>suured sarved, tuhat sülda turja laia, sada sülda sarved pikad, süld oli silmade vaheta;</i>
	B2. Kommentaar - ajamääratlused	<i>pääsuke sai päeva lenda, aasta ratsul jo ajada, kurg sai lenda kuude kaua selle härja selga müüda.</i>
2. Härja tapmine	C. Tegevus - härja tapja otsimine kaugelt	<i>Otsin härja tappajaid, sinisorga sirvijaid. Toin mina tapja Turgimaalta, toise tapja Tatramaalta:</i>
	D. Komplikatsioon - kaugelt toodud tapja ei saa härja tapetud	<i>ei saand härja tapetust, ei sinisorka sirvitust.</i>
	E. Uus tegelane - härja tapja, vastanduv härja suurusele ja vastanduv kaugelt otsitud tapjale	<i>Tuli minul veike vennakene, olekorre oigukene, pilliruo peenikene, sormesuurne raasukene:</i>
	F. Lahendus - väike vend tapab härja	<i>rusikal tema tappas härja, peigelal ta pistis kurku.</i>
3. Lõpetus	G. Tapetud härjast saadu loetelu	<i>Verd sai venegi täie, rasva suure laeva täie, savast sai sajukübara, sääreluist sai sängisambad, reireluist sai rihvelpüssi.</i>

Selline analüüsiviis võimaldab minna lauluanalüüsis (ka tekste võrdlevas analüüsis) kõige sügavamale, kuna:

- episoodide loend näitab üldplaani (süzheejoont või lüürilistes lauludes lauliku temaatilist mõttearendust)
- osade loend näitab teemalahendusviise
- laulunäidete osa iseloomustab mikro- ja makrostruktuuri

Episoodide ja osade nimetusi ning kirjeldusi võib vabalt tuletada ja kombineerida, lähtuvalt lauluanalüüsi eesmärkidest.

4. Kirjandus

ERI I = *Eesti rahvalaulud* I. Tartu: Eesti Kirjanduse Selts, 1926.

ERIA IV = *Eesti rahvalaulud. Antoloogia* IV. Toim. Ülo Tedre. Tallinn: Eesti Raamat 1974.

Harvilahti, Lauri 1992. *Kertovan runon keinot. Inkeriläisen runoepiikan tuottamisesta*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Harvilahti, Lauri 2000. Rahvalaul "Müüdüd neu" Ingeris ja Eestis. - "*Kust tulid lood minule...*". *Artikleid regilaulu uurimise alalt 1990. aastatel*. Toim. Tiiu Jaago, Ülo Valk. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, lk.27-56.

Hupel, August Wilhelm 1774. *Topographische Nachrichten von Lief- und Ehistland* I. Riga: Johann Friedrich Hartknoch.

Hupel, August Wilhelm 1777. *Topographische Nachrichten von Lief- und Ehistland* II. Riga: Johann Friedrich Hartknoch.

Jaago, Tiiu 2006. Lõuna-Läänemaa regilaulud sotsiaalajaloolises kontekstis. - *Läänemaa Muuseumi toimetised* X, Haapsalu: Läänemaa Muuseum, lk. 87-108.

Kallas, Oskar 1901. *Die Wiederholungslieder der estnischen Volkspoese* I. Helsingfors [Helsinki]: Die Finnische Literaturgesellschaft.

Kuusi, Matti 1957. Kalevalan muinasepiikan viisi tyylikautta. - *Kalevalaseuran Vuosikirja* 37, lk. 109-128.

Laugaste, Eduard 1992. Ballaad "Nurganaine" eesti vanemas laulutraditsioonis. - *Tartu Ülikooli toimetised* 943, lk. 3-29.

Lavi, Ain 2001. Rehielamu kujunemisloost arheoloogia andmetel. - *Eesti Arheoloogia Ajakiri* 5, lk. 47-77.

Merilai, Arne 1996. Eesti ballaadi ajamudelid. - *Kirjandusteadus. Mõte ja ulm, Rakendus ja uurimus*. Toim. Luule Epner, Arne Merilai. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, lk. 13-28.

Mirov, Ruth 1998. *Regivärsilise ekspositsioonlauluga voormängud*. Tallinn: Eesti Keele Instituut.

Palli, Heldur 1998. *Eesti rahvastiku ajaloo lühiülevaade*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Peegel, Juhan 1997. *Kuld on jäänud jälgedesse*, Tartu: Eesti Kirjandusmuuseum.

Tedre, Ülo 1964. Stereotüüpsusest Karksi rahvalauludes. - *Eesti rahvaluulest*. Tallinn: Eesti NSV Teaduste Akadeemia, Keele ja Kirjanduse Instituut, lk. 52-86.

Tedre, Ülo 1998. Rahvaluule. - *Eesti rahvakultuur*. Toim. Ants Viires, Elle Vunder. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus, lk. 545-587.

Timonen, Senni 1990. Orjatar, ruhtinatar ja vapauden ongelma. Naisten omaelämäkerralliset laulut Inkerissä ja Siperiassa. - *Lohen sanat. Kirjoituksia kansanperinteen naisista*. Toim. Aili Nenola, Senni Timonen. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden Seura, lk. 189-208.

Timonen, Senni 2000. "Kui mul oleksid linnutiivad..." Utopiaast lüürilises rahvalaulus. - "*Kust tulid lood*

minule...". Artikleid regilaulu uurimise alalt 1990. aastatel. Toim. Tiiu Jaago, Ülo Valk. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, lk. 229-243.

Timonen, Senni 2004. *Minä, tila, tunne. Näkökulmia kalevalamittaiseen kansanlyriikkaan.* Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.